

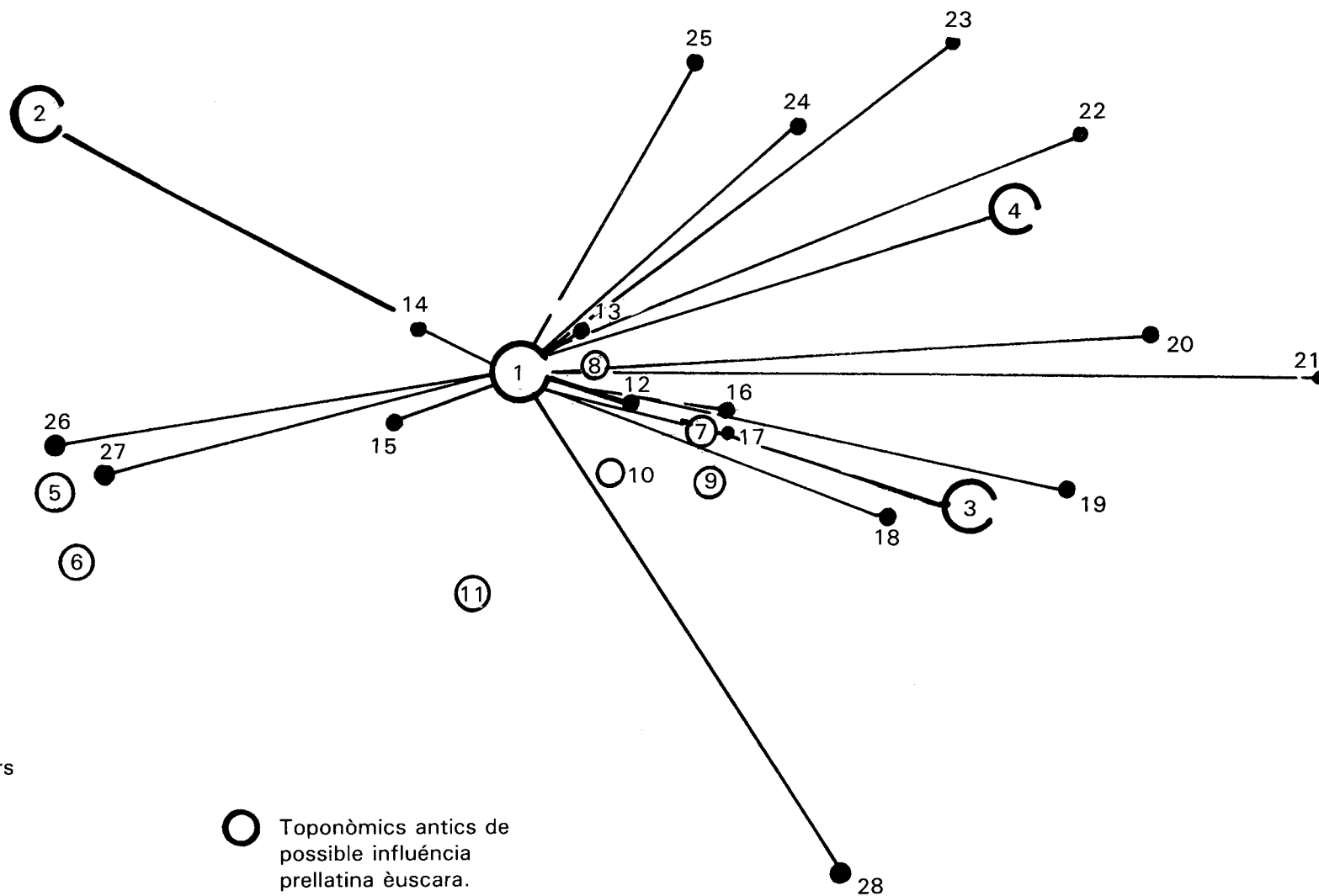
TOPONÍMIA
PRE-ROMANA
D'ANGLESOLA
I ALTRES NOMS
URGELLENCES

Per Joan Tous i Sanabra

2

TOPONIMIA PRELLATINA

- 1 Ivars d'Urgell
- 2 Ivars de Noguera
- 3 Ondara (riu)
- 4 Ivorra
- 5 Lleida (Ilerda)
- 6 Albatàrrec
- 7 Tàrrega
- 8 Boldú
- 9 Verdú
- 10 Molars
- 11 Arbeca
- 12 ANGLESOLA (Angulariola)
- 13 Fuliola
- 14 Linyola (Lineola)
- 15 Palau d'Anglesola
- 16 Borniola
- 17 Mallola
- 18 Guardiola da (Guardia Lada)
- 19 Argençola
- 20 Sesgeuioles (?)
- 21 Guardiola (Bages)
- 22 Figuerola (Claret de) o Cellers
- 23 Lloberola
- 24 Guardiola (Sanauja)
- 25 Oliola
- 26 Noguerola
- 27 Mariola
- 28 Figuerola del Camp

○ Toponòmics antics de possible influència prellatina èuscara.

● Topònims acabats amb el component –OLA com sufix.

AQUESTA aportació sobre un nom de tanta importància històrica com la mateixa noblesa dels Anglesola no pretèn altra finalitat que la de sumar les observacions aprofitables d'un pobre investigador local, que fa ja anys que ha anat acumulant. Pensa que no s'ha estudiat amb la profunditat que mereix aquest tema, del qual és molt el que encara es pot dir.

Han estat molts els autors que hi han fitat l'atenció, i de la màxima autoritat com a investigadors. Des del venerable mossèn Antoni Alcover a començament de segle fins Pere Balañà i Badia, amb la seva última publicació acabada d'imprimir a final de 1989, passant per noms de tan alt prestigi com el mateix F. de B. Moll, Joan Coromines, Moreu Rey, Badia Margarit, Antoni Bach i Riu, i no pocs més, que el lector pot trobar anotats a l'índex final d'aquest article.

Però tot el que ens han dit sobre l'origen del mot ANGLÉSOLA cap en una sola plana, car, ben mirat, tothom no fa altra cosa que repetir o refermar la hipòtesi del mateix Alcover. Aquesta hipòtesi és la següent:

«ANGLESOLA, topon. Vila situada en el Baix Urgell. Mossèn Uch Danglesola, Ardits, I, 26 (a. 1392). En els seus documents antics trobam les variants *Anglerolam* (a 1175), *Anglerole* (a. 1204), *Engleola* (a. 1359), *Angleola* (1448), *Anglaola* (a. 1448), *Anglarola* (a. 1397); però la forma més usual és *Anglesola*.

»REFER. —«D'Anglesola, ni mula ni dona» (Serra Notes geogr. folk.).

»ETIM: del llatí *ecclesiola*, 'esglesia petita', amb infixament del so *n* (cf. el fr. ant. *englise per église, englantier per églantier*)».

Naturalment que si no existís un altre raonament més consistent i acceptable ens hi hauríem de conformar. Però com que crec que sí que n'hi ha d'altres, penso que serà perdonable que gosi intentar exposar-los encara que la meua solvència científica estigui per sota del gran saber dels qui prou m'agradaria haver tingut per mestres tota la vida.

Dins l'explicació alcoveriana trobo alguns conceptes que no em convencen. En primer lloc, els exemples cronològics que ell addueix són febles, incomplets i poc convinents, perquè *Anglerolam* i *Anglerole* són la mateixa paraula, que forma part de la flexió d'una declinació normal llatina del mot ANGULARIOLA, mot anterior que ja ha sofert una elisió de la *u* i una transformació de la vocal *a* en una *e*. Segurament Alcover no ho havia reparat i potser encara es desconeixien els documents més antics, car la primera documentació d'*Angulariola* es troba un segle abans.¹

Els altre quatre exemples (*ENgleola*, *Angleola*, *Anglaola* i *Anglarola*) són anotats amb referències corresponents ja a finals segle XIV o començaments del segle XV, quan el nom ANGLÉSOLA feia més d'un segle que estava establert i, ho sabem, documentat. Per tant, a efectes filològics o etimològics no suposen precedents aprofitables.

L'explicació etimològica d'una procedència llatina del mot *ecclesiola* (*esglesiola petita*) resulta molt feble, malgrat la possibilitat aparent, car es dona per feta una versió completament hipotètica. Perquè, si no tenim ni el més mínim document on fermar l'origen del topònim, en el nostre cas és evident que estem davant una suposició només possible, quan és inqüestionable la permanent resistència del grup fonètic de la sil.laba inicial AN (glesola) durant un miler d'anys. És clar que seria absurd pensar que un grup fònic EC-ES passi a ser EN-AN durant un temps hipotètic, per tornar a ésser més tard EC-ES

i acabar quedant per sempre AN, com es dona en el nostre cas. Car la suposició de l'existència d'una petita església en el lloc d'Anglesola no té altre fonament que una suposició més, per a la qual no disposem del més mínim document històric o arqueològic a tot l'entorn immediat del primitiu castell. El que ja seria altra cosa, si el cas es discutís, seria Vilagrassa, on les restes romanes tardanes són evidents.

Només a Atenes, pel seu monticle i sota el Partenó, hi he vist de veritat un minúscul temple on no hi cabrien més d'una dotzena de cristians reunits. En alguns tossals amb procedències pre-romanes, com el Castell del Mor, ens ha estat possible ubicar-hi les restes d'una petita capella, però de formació medieval tardana. Que n'existís alguna vora el castell d'Anglesola no ens hauria d'estranyar, però no justificaria res, car el mot *Angulariola* queda documentat ja en el moment que aquelles terres acabaven de ser reconquerides als àrabs i caldria pensar en uns precedents pre-aràbics, la qual cosa ens torna a posar en un terreny completament hipotètic. I també resulta hipotètica la comparació amb el procés evolutiu ultrapirinenc francès, car no passem d'una suposició de coincidència molt discutible.

Per tot això, no poden negar la possibilitat, però crec que tampoc no és massa prudent assignar una etimologia d'aquest nom ni de cap altre amb la rotunditat que troba el lector en el magnífic Diccionari Català, Valencià i Balear d'Alcover. Més, si existeix un altre raonament i més fonamentat. Vejam si és veritat.

NOVA HIPÒTESI SOBRE EL NOM D'ANGLESOLA

Per als fonaments que ens expliquin l'origen d'una paraula s'han de resseguir els viarany històrics, arqueològics, geogràfics, documentals i de tradició evolutiva, dignes de consideració.

I. CONCEPCIÓ GEOGRÀFICA

Si l'assentament d'un topònim dona suport a la interpretació del sentit expressiu del mot que es troba en el seu lloc, en el cas del nom d'Anglesola i molts altres del seu entorn resulta d'una eloqüència evident. Anglesola és situada ben endins de la plana d'Urgell, en unes terres quelcom enfonsades del que fou uns altres temps (els medievals) el conegut MASCANÇÀ. Ignorem el significat d'aquest mot, que ningú no ha provat de definir. No es deuria diferenciar gaire del significat del seu substitut UR-GELL, el qual es considera d'origen basc. Tota la plana d'Urgell n'està plena, de topònims definibles amb arrels èusques de parles pre-llatines contemporànies arrasades pels invasors romans i alarbs. Quina seria la llengua del ilergetes? Segons els autors clàssic grecs i romans, els ilergetes veïns dels «valscones». Llurs parles, d'arrels indoeuropees, no devien diferenciar-se massa. Noms com Ivars o Ibars, Iborra, Tàrrega, Cercavins, Verdú, Preixana, Ondara, Linyola, Fuliola i Anglesola poden ésser bascoïdes de procedència, com tants d'altres.

Cal observar com són ara aquests llocs per suposar com serien en el moment de l'assentament dels seus primitius habitants. Tota aquella immensa esplanada era receptora de les aigües dels rius, rieres i torrents de la Segarra, com el Corb, Cercavins i Regué (Ondara) els quals desfogaven les rubinades vers la planúria i anaven formant grans enclotades prou conegudes i documentades. Dues d'aquelles fondalades àdhuc tenien nom propi. Una era l'estany d'Ivars, encara existent, en mala hora assecat per egoïsmes inconfessables però viu en la memòria de tots els vells del meu temps, famós per la gran riquesa ecològica i perquè hi anàvem a pescar angules. Cal anotar aquesta circumstància. Hi havia un altre estany, ja perduda la seva memòria, el qual es deia AMORGOSSELL. El citen documents tan antics com la donació feta pel comte de Barcelona, Ramon Berenguer II, i la seva dona Mafalda, l'any 1082, al cavaller Miró Riculf, que comandava el castell de Tàrrega, de les terres del castell de Montalbà; un document cita *Estagno de Amargosselli*, situat entre els termes de Tàrrega i Verdú.²

Totes les terres del Mascançà eren clamorenques, plenes de canyissos, matolls i patamolls, que les feien insanes i de mal habitar. El mateix nom de Montperler ve d'un *Mons Pestularis*, que més tard era el «Mont-pestler». Qui sap si el Mascançà abans dels àrabs havia estat una *mansio cannitia* amb el significat de «mas canyisser». Apunto la possibilitat etimològica. El Canal d'Urgell i el conreu dels bons pagesos catalans han canviat completament aquelles terres de mal viure amb la riquesa actual, i Anglesola ara és ben diferent del que seria quan els pocs habitants que hi vegetaven li donarien el nom que l'ha feta famosa.

No oblidem el detall: aquestes eren terres clamorenques.

Prego al lector que llegeixi l'annex núm. I, al final de l'escrit.³

II. ÀMBIT HISTÒRIC DOCUMENTAL

La noblesa dels Anglesola dins la historiografia catalana i general abasta una amplitud en el temps i sobre l'espai geogràfic, gairebé increïble. Tota Catalunya Nova i les seves immediacions estan plenes de castells, temples, monestirs, hospitals, abadies, sepulcres nobles, muralles, molins i altres fundacions que consten haver estat realitzades gràcies a les donacions i protecció dels Anglesola. El gran expandiment de la nissaga i del seu arbre genealògic s'escampa tan densament en totes direccions, que el més versat dels historiadors es veu negre per treure l'entrellat de tan complicades ramificacions. Són presents en els moments més importants de la reconquesta i repoblaments de les terres de Ponent. Potser la màxima autoritat en el tema correspon al bon arxiver i historiador Mn. Antoni Bach i Riu, que en les seves publicacions hi ha dedicat una atenció especialíssima. Vegi's almenys la seva *Història d'Anglesola*, últimament publicada, si hom vol comprendre la problemàtica de la baronia dels Anglesola. A nosaltres només ens cal saber els inicis de la seva aparició en el context geogràfic del topònim, cosa que tampoc no resulta massa fàcil.

Es dóna per certa com a primera personalitat històrica digna de consideració de la del cavaller Berenguer Gombad, amb la seva muller Sança. La donació fou atorgada pels comtes de Barcelona, Ramon Berenguer i Berenguer Ramon, el dia 2 de juliol de l'any 1079. A la *Història d'Anglesola* Mn. Bach publica la fotografia del document i la seva traducció.⁴

D'aquell interessantíssim pergami només ens fixarem en tres detalls cabdals al nostre entendre:

a) Es tracta de la primera data segura en què es documenta per primera vegada la primera versió del mot, tal com la usaven vulgarment en aquell temps. Cal anotar les paraules textuais: «us donem el castell que s'anomena ANGULARIOLA, amb totes les coses que hi ha dins i fora, tal com es conté en el terme i com més avall s'indica, és a dir les terres cultivades i les hortes, amb els prats, fonts i estanys i muntanyes, amb emprius, àrids i masos, amb els castells fets i que es facin, totes les fortalises fetes i per construir, convents establerts, [...] les aigües amb la seva conducció i el curs íntegre [...] perquè hi pugueu construir rescloses i molins [...] igualment us donem Golmers amb totes les pertinen(ces)». Després s'anomenen dues *estratas* (camins) principals que vénen d'Agramunt i Tàrrrega cap a Lleida, «pel riu que hom en diu de les arenes».

Segueix el detall, on se descriu com a donació gairebé tot el Mascançà oriental. I s'hi afegeix: «[...] ho posem al vostre domini i potestat, per alou vostre, propi, amb les esglésies fetes i que es faran amb delmes i primícies [...]» Pels detalls que subratllem resulta evident que es dóna el castell d'*Angulariola* amb tota una colla de coses fetes, que indiquen una vila important, i, demés, altres castells fets i fortalises i convents establerts; conduccions que reguen cultius i hortes... És a dir, un gran domini senyorial on hi han esglésies fetes. Queda clar que pensar en una «esglésiola petita», almenys en aquells moments, seria molt estrany. El que ens obliga a pensar que el nom Anglesola havia de ser molt més antic i, si no era cosa dels àrabs, ens hauríem de remuntar als temps tardans dels romans o de les invasions germàniques.

b) Val a notar la referència de «fonts i estanys» i, encara més, l'existència d'un riu amb el nom de RIU ARENES. Quin era aquell riu? Si tenim en compte que, en èuscar, ONDARA significa precisament això, arenes, sembla clar que es tracta del nostre REGUER o del Cercavins. Però tenim un docu-

ment d'aquell segle que ens dóna el nom autèntic d'aquest segon riu: EXARECAVINS. També amb un nucli central bascoide.⁵

c) Pel context i sentit del que reflecteix el document podem sospitar que Berenguer Gombald és un cavaller al servei dels comtes, procedent d'un altre lloc, possiblement el cabdill de la «manresana», un home distingit que és nomenat senyor feudal del castell que ja portava el nom d'*Angulariola*. Era el moment de la creació inicial d'una noblesa amb aquesta assignació. El primer senyor d'Anglesola. Ell encara era només el senyor del castell. Els seus fills sí que ja seran i es diran Anglesola. És una opinió meua. Observem que entre els firmants no hi ha cap Anglesola.

Si acceptem aquest moment com a punt central històric de la formació de la nissaga dels Anglesola, ja tot resulta més fàcil. Existia un topònim molt anterior que els amanueses els sona estrany i ho fan constar, per si de cas: «*Castrum que vocant ANGULARIOLA*». Una expressió que sempre escriuen en els documents quan els estranya la raresa del mot: Tàrrega, Verdú, Preixana, Linyola i altres.

És evident que aquelles terres encara estanven en mans del sarraïns, que anaven abandonat-les. Perquè el document parla que estan fetes, o per fer, les coses que es van assignant.

Mes no és aquest document sol el que referma el nom d'Anglesola. Durant els últims anys del segle XI, tot el següent, el XII, i fins ben entrat el XIV, les referències documentades seran moltes. Només en citarem algunes per aclarir conceptes necessaris abans de procedir a formular la nova hipòtesi de l'origen del mot que estudiem, perquè curiosament en altres documents veiem que apareixen indistintament tres formes semblants, a vegades dins un mateix pergami: ANGULARIA, ANGULARIOLA i ANGLEROLA. Ja parlarem de la definitiva: ANGLESOLA.

No resulta gens fàcil caminar entre les documentacions més antigues per entre les quals s'han passejat primer els cucs, les rates o els arxivers, transcriptors i notaris. Quan disposem de l'autèntic original ja és una altra cosa. Amb tot, també és possible una còpia mal feta, algun retoc posterior, un trasllat deficient o intencionadament deformat, còpies deficientes als llibres de privilegis, la cal·ligrafia o ortografia de difícil interpretació i no poques coses més.

Tinc anotades moltes referències documentals, que estan al meu abast. Algunes poques són de la màxima fiabilitat. Altres mereixen respecte perquè contenen gran fiabilitat. N'hi ha, però, de poc fiables en alguns casos. Amb constància del nom Anglesola és tanta la documentació disponible, que seria difícil intentar esgotar-la. Només per refermar el que ens motiva aquest comentari posarem alguns exemples.

Posats a cercar topònims acabats en OLA d'èpoques antigues, en trobaríem alguns, com BAECULA (208 abans de Crist) amb el diminutiu intacte. I ja d'èpoques posteriors a Crist, amb l'evolució del mateix diminutiu en OLA, podríem trobar un turí BAMBOLA (a. 254), VACOLA (Vacula, any 28), TRIBOLA (de Trebula) a la vall de Betis, d'origen fosc i freqüent a Itàlia (a. 146), segons Adolf Schulten cita a la plana 108 de *Fontes*, tom IV. De l'antiquíssima OLÈRDOLA romana (*civitas Olerdulae*) no tenim documentació ferma fins l'any 1058.¹⁸ Mes no temin constància anterior a l'any 1079 del nom que ens interessa d'Anglesola: ANGULARIOLA.

És per tant, aquella data la primera que tenim ben documentada i que caldrà considerar bàsica per a la nostra argumentació.

SEGLE XI

Del segle onzè tenim a l'abast dues citacions segures. N'hi ha d'haver més. L'investigador jove aviat podrà demostrar-ho amb els mitjans informatius electrònics de què disposa. Jo ja he arribat tard. Però amb dues em contento: La primera és la que hem dit, el de l'any 1079, i que l'arxiver Bach i Riu publica a la *Historia d'Anglesola* amb la fotocòpia del document. La segona la publica el Dr. Piquer i Jover dins l'apèndix I d'*El senyor de Verdú* i correspon a l'any 1081: «*[...]jin terminos de castrum ANGLE-ROLA*». Amb dos anys només diferència, doncs, tenim constància dels mateixos noms contemporanis: ANGULARIOLA i ANGLEROLA. Què vol dir això?

Que existissin ja dos noms del mateix lloc tan evolucionats filològicament en el moment que s'estaven reconquerint aquelles terres, i que això fos possible malgrat tres-cents anys de domini sarraí, significa que cal pensar en una persistència molt anterior.

SEGLE XII

Durant el segle dotzè ja són molts més els documents publicats:

- ANY 1118 «[...] *in termino de ANGLE SOLA* [...]».
- ANY 1121 «[...] *aqualis ANGULARIOLA* [...]».⁶
- ANY 1149 Vegeu Carta de Poblament de la ciutat de Lleida.
- ANY 1155 Donació de Preixana: hi ha un Bernardus d'Anglesola i un Berengarius.⁷
- ANY 1166 A la Comanda de Barbens: «[...] *reguer qui escurrit de ANGLEROLA* [...]».⁸
- ANY 1166 Doc. sobre fundació del monestir de les Avellanès: «Angularia i Anglesola», referint-se al lloc del castell.⁹ Un detall verament significatiu, perquè veiem que la noblesa manté un apel·latiu antiquíssim, ANGULARIA. I simultàniament, el castell, que vulgarment ja consta amb s: ANGLE SOLA.
- ANY 1167 Un altre document cita: «[...] *in ipsa terra Bernegari i Arnaldi de Anglerola*».¹⁰ Observem com encara es manté el mateix nom amb la primitiva. Això sembla pregonar que llavors s'estava produint la transformació del topònim.
- ANY 1168 Molta atenció! Veiem escrit: «[...] *de ECCLEISA Santi Pauli de ANGLEROLA* [...]», res de l'esglesiola en el moment que s'està definint per sempre el topònim.¹¹
- ANY 1174 En el cartulari de Sant Cugat, n. 1091, trobem els noms de *Talladello* (un català llatinitzat) i *Anglerola*, que encara es conserva com a lloc d'origen d'un profès que renuncia els béns al monestir.
- ANY 1185 Entre els nobles firmants de la carta de poblament atorgada a Vilagrassa pel rei Alfons I veiem un Guillem d'ANGULARIA.¹² Novament surt conservat el mot primitiu *Angularia* entre els locatius personals a les acaballes del segle XII.
- ANY 1187 Entre els firmants d'una pau i treva del comtat d'Urgell i A. d'Anglerola.¹³
- ANY 1188 El cartulari de Santes Creus conserva un document que diu: «[...] *in regari quod discurrit de Cervaria ad Anglesolam*».¹⁴
- ANY 1190 Joaquim Miret i Sans, a la plana 58 del seu llibre *Les cases dels templers i hospitalers de Catalunya*, comentant la cessió de l'hospital d'Anglesola a l'orde dels trinitaris, cita fragmentàriament un document en el qual es fa esment d'un Bernardus *de Anglerola*, que era nét del fundador Arnau Berenguer, casat amb una muller anomenada ANGLESA. Entre les coses donades, figuren els molins d'Anglesola. Textualment hi escriu: «[...] *et de molindis de Angularia* [...]».
- Cal notar com es conserva la noblesa dels ANGLEROLA i el lloc de les coses designa i conserva novament el terme ANGULARIA. Sembla que el nom de la muller hauria d'ésser *Anglera*. No disposem del document original, però era normal que la dama portés el nom dels senyors amb terminació final en *a*. És una raresa que no crec que tingui massa transcendència etimològica.
- ANY 1191 El cartulari de Santes Creus cita un Ramon de Angulariola.¹⁴
- ANY 1192 Al *Liber Feudorum* se cita un Gullielmus de Anglerola.¹⁵
- ANY 1198 Tenim dues versions d'ANGLEROLA i dues d'Angularia.¹⁶

És verament interessant anotar que durant tot el segle dotzè es mantenen aquestes quatre variants amb molta constància:

ANGULARIA, ANGULARIOLA, ANGLEROLA i ANGLE SOLA

Només com a hipòtesi de treball gosaria distingir que:
Angulària seria una designació general del domini de les terres pertinences.
Angulariola, un lloc determinat, com el castell o una quadra (partida) de terra especial.
Anglerola ja designaria una deformació popular un poc simplificada.
Anglesola, una versió que només difereix en una *s* (per una *i*). Ho raonarem.

Podríem seguir indefinidament amb totes les constatacions del segle següent, el XIII, en què es mantenen igualment les tres o quatre variants bàsiques, però refermant-se ja l'última forma *Anglesola* progressivament. Mes com que crec que ja queda prou evident el procés que necessitem, clourem el segle dotzè amb la referència que el gran historiador doctor Josep M. Font i Rius ens transmet quan publica la transcripció de la cata de poblament n. 219 en el tom primer el seu llibre *Cartas de población*, referida a Catalunya. És la corresponent al lloc del castell de Golmés. L'original, perdut, seria de l'any 1024, però la transcripció ja és del 1122. Fan la donació el noble «Bernaus de Anglerola», i la seva muller «Sancia» amb el consentiment dels nobles Berenguer d'Anglerola i Pere d'Anglerola. Son tres constàncies del topònim ANGLEROLA que es refermen quan al final signen amb llur signe corresponent.

Penso que no cal tenir en consideració, per la finalitat que ens proposem, les altres variants possibles, perquè o eren deformacions pròpies de la confusa pronúncia popular o males còpies dels escrits, que no disposaven de prescripcions gramaticals massa rígides, o bé tenim dificultats per lectures dubtoses.

D'altra banda com que ja tenim ben evolucionada i definida la paraula ANGLESOLA tal com era i tal com ens ha arribat definitivament, no es poden considerar útils ni causants de l'origen del mot.

Podríem encara considerar el problema que vindria si la versió de Pere Tomic tingués més versemblança. Mes no ens serveix, car, essent una llegenda, inventada o recollida pel seu autor, es fa amb el llenguatge propi del seu temps, el segle XV suposant, com escriu En Fort i Cogut al *Llegendari de Santes Creus*, que fos obra del monjo cistercenc de Santes Creus, fra Bernat Mallol; no podríem anar més enllà de l'any 1400. Ja seria absurd suposar que l'última versió del mot fos anterior a totes les altres que la precediren amb segles d'existència. Caldria admetre que havien estat els Nou Barons de la Fama els qui haguessin portat el nom als llocs reconquerits, quan és palès que hauria de ser tot el contrari. Les gestes corresponien al segle IX, més o menys.

Malgrat això, els topònims ANGULARIA i ANGULARIOLA caldrà suposar-los anteriors a la invasió sarraïna. Ja ho veurem.

ETIMOLOGIA DEL NOM ANGLESOLA

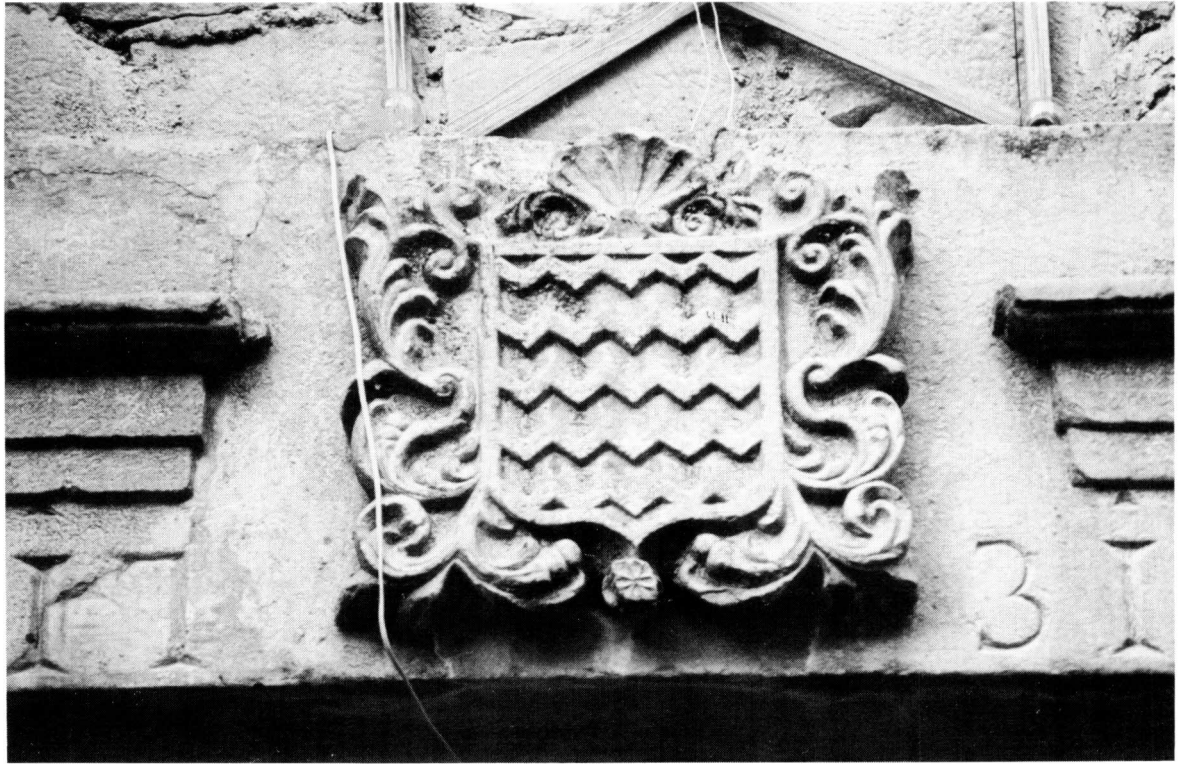
La paraula Anglesola potser no va més enllà del segle dotzè, però els seus orígens podríem pouar-los en fonaments romans, fins i tot anteriors, car els elements èuscars prou que hi són.

Si descomponem el mot en els components fonètics tal com sonen, viem que són: AN-GLE-SO-LA o, millor, An-gle.s-ola, provinent d'un anterior An-gle.r-ola. En aquesta última evolució la diferència consisteix només en la mutació de la *r* per la *s*. Segurament els bons filòlegs ens explicarien millor les motivacions del canvi, evident i gairebé contemporani. Els dos mots conviuen simultàniament durant segles. Ja sabem que el so de la lletra *r* i *rr* el rebutgen la gran majoria de parles estrangeres al castellà, però el llenguatge basc el referma. El català en fuig tant com pot: mata les erres finals sistemàticament i afebleix tant com pot les interiors.

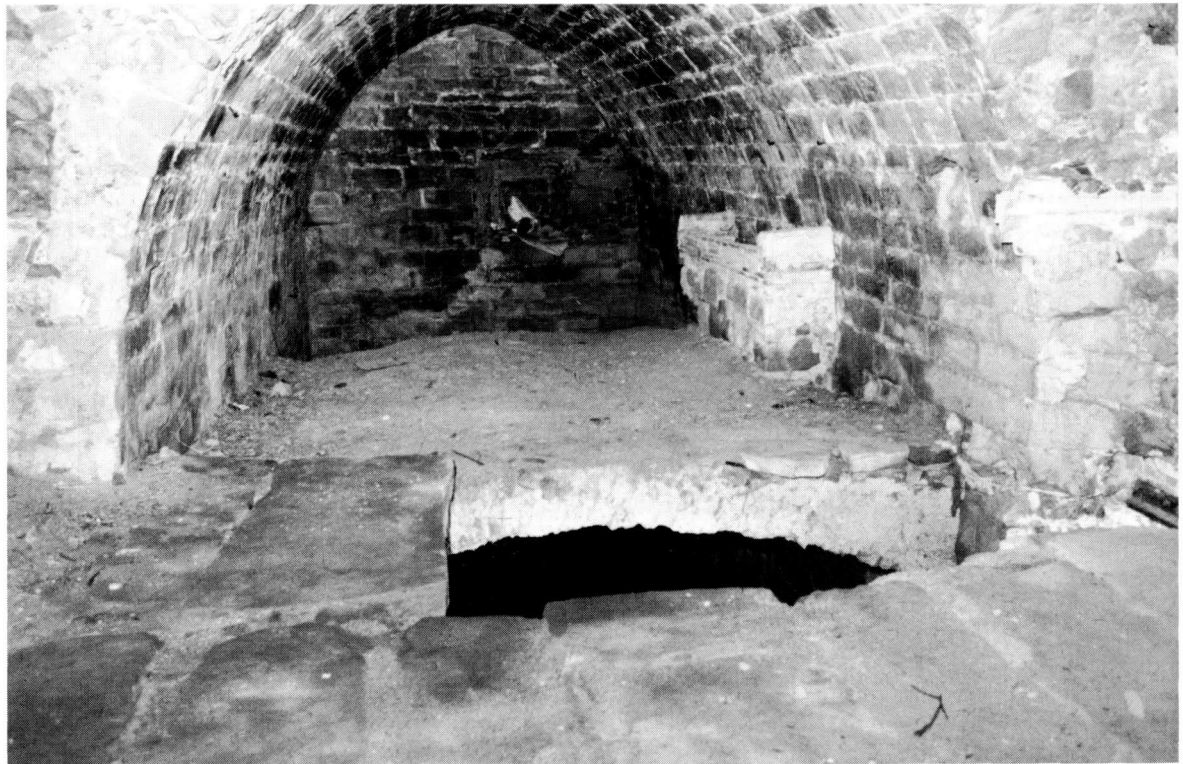
Podríem pensar que en el cas d'*Anglesola* per *Anglerola* influeix el fet de produir-se el canvi quan s'està forjant la solidesa de la nostra llengua catalana. Podríem demostrar l'asserció. Deixem-ho per als filòlegs. La llatinització i destallinització estaven en el moment àlgid d'una lluita secular.

Notem també que el mot *Anglerola* juga a cuitamagar amb la més antiga documentalment, ANGULARIOLA, que també conviu amb una altra paraula bessona com era ANGULARIA. És una altra evidència a tenir en compte. Necessàriament cal analitzar, doncs, la primera. Fem-ho.

Tenim el mot AN-GU-LA-R.I-O-LA. Podem considerar-lo no una derivació diminutiva (possible, però errònia en aquest cas), sinó una paraula composta de dos morfemes: ANGULARI(a) + OLA.

Escut d'Anglesola situat a la portada sud de l'església parroquial de Sant Pau Narbonenc. Aquest escut és datat el 1731 (fotografia: Albert Pont)

Interior de les restes de l'antic castell d'Anglesola (fotografia: Albert Pont)

El primer element, *Angularia*, és indiscutible. Existia i es mantingué durant tot el temps de la formació del mot. És un mot aparentment d'ascendència llatina, com *Cervaria*, Bulgària, *Cerdania* (Cerdanyol) i tants d'altres. *Angularia* podria derivar d'ANGULA o del llatí *anguilaria* (lloc amb moltes anguiles).

L'Alcover-Moll defineix el mot ANGULA així: «Angula (anguila). És negre amb faixes vermelloses o groguenques; viu a la mar, en els riu i dins sèquies [...]. La pesquen per menjar i és molt sabrosa». I en Joan Coromines, en el seu Diccionari etimològic, precisa més i diu: «*Angula*, nom de la minúscula cria de les angules, en català és manlleu del castellà vascongat, exportació bilbaina, i allí ve d'una evolució basca del llatí ANGUILA».

És ben sabut que l'estany d'Ivars era famós per la pesca d'angules, com ho serien els altres embassaments del Mascançà, ja esmentats.

Podríem encara recordar les angulacions de l'escut dels Anglesola. Els heraldistes interpreten les ondulacions com a significants de l'aigua. On era l'aigua a Anglesola? Ben a prop la tenien: a Ivars. I la carta de poblament d'Anglesola cita la «fossa de Maurell», «fonts i estanys», «les aigües amb la seva conducció (sèquies) i el curs íntegre que rebeu sota el terme de Tàrrega, [...] perquè hi puguem construir rescloses i molins [...] i pel riu que hom en diu de les arenes [...]» (l'Ondara).

Seguint amb la paraula AN-gulari-OLA, val a tenir en compte que la síl·laba inicial AN apareix i s'aguanta invariable sempre durant vora mil anys. Aquesta fermesa filològica és claríssima i deixa gairebé en ridícul les suposicions «Ecc-es-en» per salvar la hipòtesi anterior.

El mateix podem observar amb el grup final OLA. Tampoc no varia mai del principi a la fi de tot el procés justificable documentalment. Suposar que l'acabament del mot en OLA vindria del distintiu llatí *-ullus*, *-ulla*, *-ulm* s'hauria de justificar d'alguna manera i ja seria ben estrany que no n'hagués quedat ni el més mínim indici entre els cents de documents disponibles. Però podria ser, i ens hi conformaríem, si no disposéssim d'una altra explicació millor, com hem dit abans.

Per la via èuskera se'ns obre la millor explicació. En basc, OLA és paraula de molts significats i s'usa com un afix amb totes les variants de prefix, infix i, sobretot, sufix, no de derivació, sinó de composició. Fa paraules compostes, no derivades. I era normal en les llengües primitives, afegint el determinant primer i el sentit bàsic després. És a dir: el mot genitiu precedint el mot regent.

Per simplificar explicacions, vegin-se les ben nombroses llistes del mot que, segons els diccionaris bascoïdes, hem escollit. Pasen de dues-centes les paraules que hom pot constatar, segons els annexos finals II i III.

En un quart annex el lector trobarà una altra relació de cents de topònims escampats per les serralades pirinenques, alpines i llurs immediacions. En un mapa gràfic, només quantitatiu, hom pot veure sintetitzada aquesta evidència d'una forma aproximada. Sorpren que el nucli principal més abundós de topònims acabats en *ola* estigui precisament dins el cercle geogràfic dels Països Catalans. Publiquem només la relació dels que estan més propers a les nostres terres.

Si ens hi fixem, segons la parla dels països bascs, el sentit significatiu en català podria ésser un d'aquests:

OLA: cabanya, cabana, corral, pleta, quadra, munt, pila, tossal; ferreria (cal ferrer, en català), fàbrica, obrador, prestatge de ferro, barra de troncs, gàbia, refugi, barraca, botiga, lloc d'excrements, graner, serrat, civada, lloc eixut, i altres com finca, partida, etc.

OLA sembla un mot que va canviant de sentit segons l'arrel adjunta al seu significat. Quin seria el que tindria en els topònims catalans? Penso que vindria a significar més o menys un «lloc de» o un «lloc entre» o una *quadra*, partida, finca, potser una masia pobra, petita. I en el nostre cas, què significaria l'acabament OLA del nom Anglesola?

Podríem intentar-ho amb molts significats possibles. Mes, tenint en compte les característiques del lloc, el seu entorn, la història general i els documents disponibles, penso que ens podem arriscar a escollir el més probable.

Si prescindim de la riquesa actual de l'Urgell deguda al reg del canal, de no fa gaire més d'un segle, antigament les terres del Mascançà eren pobres i poc poblades. Són prou conegudes les grans dificultats per fer-hi anar repobladors. Els documents evidencien uns atorgaments tan generosos per part de la

noblesa, que sembla que no venia d'un jornal més o d'un jornal menys. Els cultius serien ben esquistats. I els habitatges, molt separats, aïllats i situats en les zones un xic turmentades, rescloses, encerclades per uns senzills murs fets de fang comprimit (tàpia), sistema antiquíssim que ja practicaven els primitius habitants i que ha perdurat fins al present. Eren les típiques *quadres*. Encara ara en queden moltes, transformades en petits llogarrets amb noms propis, com la Quadra de Tornabous, la Quadra de Santa Maria, la Quadra d'Almenara, i altres que han conservat la disposició i es diuen mas o masia, com el Mas Colom, el Mas de l'Estadella, la masia Morlans o tantes altres que no cal esmentar però que tothom pot constatar o recordar haver-les vist. Eren paraments de primer pobres, després fortificats amb castells o cases de defensa.

Que ja existien mil anys enrera també és ben documentat. És freqüent trobar escrita la cita d'una quadra de terra, una quadra de bosc o cosa semblant. Per exemple, en les cartes de poblament de llocs propers a Anglesola, com la de la Fuliola, de l'any 1080, on consta: «[...] *Quadram unam possum in Mascansani plana* [...]», (una QUADRA, en la part jussana de la Marca en el Pla del Mascançà). Els cavallers hi anaven plantant castells a mida que les acabaven de reconquerir. Dins la carta de poblament de Penelles, de l'any 1084, se cita la Quadra d'Ivars l'any 1079 i consta també la Quadra de Monfà (any 1078) en un altre document.

La llista seria llarga. Que el pla d'Anglesola fos un alou consistent en una quadra de terreny una mica important és el més probable.

Per tant, el nom antic ANGULARIOLA podria significar una finca (alou), en el sentit que llavors tindria de «La QUADRA de l'ANGULARIA». Que atès el significat d'*Angularia* (lloc ric en angules), podria acabar sintetitzant un contingut com «finca de la terra de les angules» o «lloc dins el país d'angules» o «quadra de moltes angules», etc.

Potser sorprèn que per aquí apareguin noms bascoïdes, però que hi són no es pot negar. Fixem-nos que Ivars és èusscar i, al seu entorn, a ben poca distància hi ha sis llocs amb l'acabament OLA:

Anglesola, Palau d'Anglesola, la Fuliola, Linyola, Borniola, la Mallola.

1) *BORNIOLA* és una finca prop del castell de l'Ofegat. Borni-olo: cabana de la borda o cabana del ramat o quadra de cavalls.

2) *MALLOLA*, de *mallo* + *ola*: herbat, herbassar, herbam.

3) *LINYOLA* ve de *lineola*: quadra o cabana de les terres del lli. S'hi cultivava *linum*.

4) *FULIOLA*: cabana entre fullaraca.

5) *PALAU D'ANGLESOLA*. És una versió actualitzada de Palad d'Anglerola. El significat de *Palad*, quin seria?

6) *ANGULARIOLA*: quadra d'*Angularia*.

7) *ANGULARIA*: país ric d'angules.

Aquests sis topònims es troben a 12 quilòmetres, el que més, de l'estany d'Ivars, com Tàrrega, que també es pot considerar nom èuscar. Anant-hi a peu, serien només un parell d'hores. A doble o triple distància encara podríem afegir n'hi quatre o cinc més, com Oliola, Lloberola, Figuerola, Argençola, Guardiola i Figuerola del Camp. Les primeres paraules queden dins el Mascançà. Podríem considerar un significat quelcom llatinitzat:

OLIOLA (del genitiu d'*olivum*, *olivi*): terres d'oli o lloc d'oliveres. Hi cap que vingui del basc *Oriola*, terra de civada.

LLOBEROLA: terra de llops.

FIGUEROLA: terra de figues.

ARGENÇOLA: lloc de canvi o obrador d'argent, o lloc de fabricació de moneda.

GUARDIOLA i *GUARDIOLADA* (de guardi (a) - ola): lloc de guàrdia.

A Lleida hi ha dues partides, *MARIOLA* i *NOGUEROLA*, antiquíssimes.

A Tàrrega hi ha el carrer de *LA MALLOLA*.⁶

Hem de considerar que, entre tants topònims, no tots cal que siguin d'ascendència bascoïde. Alguns podien repondre al diminutiu llatí *-ula*, que en castellà tradueixen *-uela* i en català, *-ola*. Hi podríem sospitar un precedent indoeuropeu que hagués donat lloc a les dues versions, perquè en el propi èuscar

conserva un cert sentiu diminutiu. Observem com molts components dels mots es complementaven amb mot, llatinitzats. És el cas d'*angulari-ola*, que queda comprovat que es forma del llatí *angularia*.

ORIGEN POSSIBLE

La gran abundància de topònims amb aquestes característiques èuscas romanitzades cavalcant al llong dels Pirineus i els Alps, amb aquesta evidència preferent per les terres de la Catalunya Vella, el Rosselló i els parlans de la llengua d'oc obre un interrogant que, de moment, no podem explicar sinó acudint a les hipòtesis. Hi havia una base ètnica pre-romana de les parles indígenes dels pobles germànics que habitaven els Pirineus i les terres immediates fins al riu Ebre, romanitzades més fermament, com en el cas dels ILERGETES. En caure l'Imperi Romà, algunes expressions reexirien amb unes reminiscències conservades malgrat la llatinització. Segonament, els moviments germànics, víctimes de la invasió musulmana, arraconats, seguirien conservant el caliu del sud de la Gàl·lia, lliure de l'expansió dels àrabs.

Fos el que fos, el nom *Anglesola* (ANGULARI-OLA) presenta dos components indiscutibles: *angularia* (romanitzat) i OLA (bascoide). Però malgrat la versemblança de l'asserció, la fermesa documental i la tradició històrica, el fet dels tres segles indocumentats per causa de l'invasor nord-africà interromp tota informació segura. No ens queda més remei que la via hipotètica per explicar el significat: la de la *ecclesiola* i la dels noms de lloc a l'entorn dels estanys pantanosos d'Ivars d'Urgell, el de les famoses pesques de l'angula. Segons la primera suposició, tot resulta hipotètic i poc versemblant: que hagués existit una «esglesieta», que fos petitona, que fos aquí, que hi hagués hagut una evolució filològica de què no tenim cap evidència en què basar-la i que no n'hagi quedat cap resta toponomàstica entre la noblesa anterior o posterior als sarraïns. Per tant, penso que resulta més assequible i acceptable una explicació raonada, també hipotètica, però basada en arguments segurs, històrics, documentats, existents geogràficament i conservats durant vora d'un mil·lenari.

No oblidem que des del primer moment, quan encara els àrabs no havien abandonat del tot el Mascançà i els comtes d'Urgell o de Barcelona estaven reconquerint i repoblant les terres desèrtiques abandonades, els mots ANGULARIA, ANGULARIOLA i ANGLEROLA ja els trobem recollits pels notaris de les més reculades escriptures en els pergamins.

L'evidència d'uns topònims bascoïdes sembla prou eloqüent. Tenim Ivars o Ibars, Iborra o Ivorra, Ondara (riu arenes), Tàrrega (Tarrega), Lo reguer, Ex-areca-vins (Cercavins), Alba-tàrrec, Preixana, Verdú, Arbeca (Arbe-ga?: lloc de pissarra?, terra de naps?) i totes les que hem estudiat acabades en OLA.

La romanització o noms romans com ANGULARIA ja no necessiten explicació. No obstant això, prego que es tingui en compte que el document fundacional d'Anglesola conserva una colla de detalls que demostren una riquesa industrial, agrícola i religiosa, que he subratllat, la qual, juntament amb altres, detalls, com l'existència d'una vila romana rica —VILAGRASSA— i noms com AGUILELLA, amb restes arqueològiques segures, ens fa pensar que hi havia estat sedimentada una toponímia anterior que ens demostra algunes coses no tan hipotètiques com semblen.

CONCLUSIÓ

A la vista del que acabem d'exposar, i sense oblidar que només es tracta d'intentar una nova teoria possible del nom d'una vila tan noble i important, amb uns vilatans tan enamorats de la seva terra com afables i generosos, els anglesolins veïns de Tàrrega, deixem per sentat que el nom d'Anglesola podia haver derivat de l'antic ANGULARIOLA, compost d'ANGULARIA (mot romà) i OLA (mot èuscar). Aquest terme per la seva etimologia podria significar:

ANGULARIA, ANGULARIOLA, ANGLEROLA, ANGLESOLA

ANGULARIA: lloc abundant en angules.

ANGULARIOLA: terres d'*angularia*. Partida de les angules.

ANGLEROLA: ídem. I per tant,

ANGLESOLA: país ric en angules.

Deixem pels filòlegs l'explicació del canvi de la *r* per la *s*.

NOTES

1. Vegeu taules annexes i explicacions corresponents.
2. Federic UDINA MARTORELL: *Llibre blanc de Santes Creus. Cartulari del segle XII*. A.H.N. M. (Arxiu Històric Nacional de Madrid), pergamins 5 i 25. *Llibre de S.C.*, pàgines 23 i 24, Doc. 19.
3. Veure annex núm. I, pp. 60 i 61 del llibre: *Els ocells de les terres de Ponent*, de Xavier AIXALÀ i MARTÍ, Ed. Dilagro, Lleida, 1997.
4. A. BACH i RIU: *Història d'Anglesola*, pàg. 29.
5. UDINA, ob. cit., doc. núm. 18 i carta de poblament de Vilagrassa.
6. UDINA, ob. cit., doc. núm. 32, pl. 38, «[...] *Habet autem affrontationes prescripta terra de parte Orientis in Malola [...] in ipsa aqualis de Angulariola, de Occido in Malola de nos donatores, de parte vero Circi in Reger vel qui discurrit ad Angulariola (m) [...]*».
Resulta interessant que amb aquest topònim MALOLA, tan antic, s'ha conservat un carrer a Tàrrega —*carrer de la Mallola*—. En el document sembla referir-se a dues partides de Vilagrassa situades una a la banda d'Anglesola i l'altra cap a Tàrrega. Possiblement es referia a la quadra o masia Morlans, ben a prop del tossal del castell de Mor.
Mallola podria venir de l'euscar MALLO - OLA: quadra de l'herbam.
7. FONT i RIUS: *Cartas de població y franquicia de Cataluña*, tom, I, pàg. 154. doc. núm. 100. Bernat d'Anglerola fa una donació d'una parellada «*in loco vocitato PRIXANA [...]*». Firmen *Bernardi de Anglerola* i *Berengarii de ANGLEROLA*.
8. MIRET i SANS, *Cases dels templers i hospitalers de Catalunya*, p. 103. Observi's com, acabant el segle XII, encara van juntes les tres versions Anglesola, Anglerola, *Angularia* i el nom femení anglesa. Caldria veure el document. Miret el dona fragmentàriament així:

«La escriptura declara que en Berenguer y sa muller *Englesa*, ab consentiment del seu germà Bernat, per remey de llurs ànimes y de les dels venerables Arnau Berenguer y Bernat, avi y pare respectivament, y de la de donya Elissendis sa mare, donan perpetuament, «*Et tradimus Deo et domui Sancte Trinitatis et captivorum et tibi patri Guillelmo de Vetula eiusdem domus ministro et aliis fratribus... ibi Deo servientibus illud hospitale cum omnibus suis tenedonibus, pertinentiis et possessionibus sicut venerabilis Arnaldus Berengari avus nostri dedit, constituit, hereditavit in suo testamento et domnus Bernardus de Anglerola filius eius et pater nostri similiter confirmavit per cartam sua donationis... quarum donatio hec est videlicet redecimationem tocius honoris ad cos pertinentis et tocius redditus et tocius laboracionis de toto blato, de frumento, de ordeo, de avena et de spelta et de segle et de milio et de omni genere leguminum... et de molendinis de Angularia et de terme (Termens?) et ubicumque molendina habebant in tota terra eorum*».

9. Jaume TORRES i GROS: *Guillem d'Anglesola, Baró de Bellpuig, fundador del Monestir de les avellanes i del Monestir de Sant Nicolau a Bellpuig*, Plana 24. Veiem escrit dues vegades *Nobilis Guillelmus de ANGULARIA*, i una *Praedictis Dominus de ANGLESOLA*. En el primer fa referència al títol de noblesa i en el segon, al lloc del castell. Què vol dir? Que ja era popular el canvi d'Anglesola en lloc d'Anglerola i que la primera versió de totes segueix ferma com a cognom nobliari. El que passa a tot arreu.
10. Cases dels templers, ídem, plana 105.
11. Cases dels templers, ídem, plana 103.
12. Carta de poblament de Vilagrassa. A.C.A., Barcelona, Cancelleria; Registre «*Varia d'Alfons I, núm. 21, foli 53 B*».
13. Gener GONZALVO i BOU, pergami núm. 4.094 de G. Anglerola i A. Anglerola.
14. Cartulari de Santes Creus, obra citada, doc. núm, 317, plana 316.
15. *Liber feudorum*, plana 179, núm. 169.
16. GONZALVO i BOU, obra citada. P. *Angularia* i G. *Angularia*.
17. *Diplomatario*, obra citada, Tom I, doc. 44, pl. 75, final. Cita *Bernard Guillelmus de PALAD. I denarium*.
Prim BERTRAN i ROIGÉ, en el seu llibre *Notícies Històriques del Palau d'Anglesola*, publica la transcripció del primer document que extreu de l'A.C.A.; S.J.J., sec. 1a, armari 7, perg. 58. Veiem com tot el pergami sempre posa PALAD. Hi ha deu vegades el mateix nom i per dos cops fa constar: «[...] *in ipso campo que vocant*» i «[...] *in locum qui vocant PALAD [...]*». El document és de l'any 1118. El següent serà de quaranta anys més tard i ja hi posa, com tots els altres, el mot PALATIUM. Sembla evident que es pot acceptar la versió posterior correcta. Però si el topònim havia passat a ser antropònim i l'amanuense recalca la raresa del mot..., què volia dir? Hi hauria altres explicacions? Deixem la pregunta a l'aire. A nosaltres només ens interessa que hi consta un *Bernardus de ANGLEROLA* i és, mentre no en surti altra, la segona data documental del nom d'Anglesola, 39 anys només des de la primera constància.

APÈNDIX I

L'ESTANY D'IVARS

Abans d'arribar el rec, la plana d'Urgell era una zona erma i desèrtica dedicada sobretot a la pastura. Als plans s'hi conreaven els cereals i els fondos o fondalades eren llocs salobres amb basses i aiguamolls carregats de paludisme. Aquests fondos anomenats també salobrar, saladar, patamoll i patimoll es trobaven també en alguns punts del Segrià i la Noguera. A l'Urgell a mesura que avançaven el rec i les noves tècniques agrícoles, tan sols va quedar el gran estany d'Ivars d'Urgell i altres més petits com el Prestams o Prestim i el Clot de la Llacuna de Linyola, el Clot de Conill a Vila-sana i l'estany de Bellpuig. Actualment tots han desaparegut i tan sols queda el Prestams mot reduït i transformat.

Aquests estanys de les planes seques mediterrànies s'anomenen clotades i generalment tenen aigua salada. L'aigua corrent no té continuïtat a causa de la ràpida evaporació, ni força erosiva suficient per excavar un llit, i s'acumula temporalment a les fondalades. Aquestes clotades les trobarem a les planes castellanes i aragoneses i al nord d'Àfrica.

L'estany d'Ivars tenia una extensió de 2.500 m. de llarg per 800 m. d'ample i estava dedicat a recollir les aigües residuals del Canal d'Urgell. Tenia una gran importància per a l'esbarjo i la gent de la nostra comarca hi anaven a passejar en barca, a pescar o a caçar. Eren molt famoses les anguiles de l'estany i el peix es posava en carros o tartanes i es venia pels pobles dels voltants. Les cases senyoriales de Barcelona, com els Girona, el baró de Viver o el marquès de Caldes de Montbui hi organitzaven caceres d'ànecs i fotges durant el primer terç del segle actual. L'estany acollia un bon nombre d'ocells aquàtics i també hi niava la polla blava, reclosa avui a les maresmes del Gualquivir. Als anys cinquanta l'estany fou dessecat per dedicar-lo a terres agrícoles. A l'Aragó pròxim hi ha la clotada de Sarinyena, molt semblant per la seva forma i dimensions a l'estany d'Ivars.

L'estany va atreure, com és normal, l'atenció dels ornitòlegs i els qui millor van estudiar la seva avifauna i van recol·lectar espècies per al Museu de Zoologia de Barcelona als anys 40-50 foren Salvador i Josep Maluquer Maluquer, i Joaquim Maluquer i Sostres. Aquest darrer, a la seva publicació *Notas para el estudio de las aves de Lérida* (1952) cita l'avifauna de l'estany. August Gil i Lletget a *Sinopsis de las aves de España y Portugal* (1945) té cites dels ocells de l'estany, com també les tenen Joan Maluquer Viladot i Salvador Maluquer Nicolau als seus articles del *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural*. L'hivern de 1890-91 es van observar a Catalunya les tres espècies de cignes europeus amb tres exemplars de cigne cantarire a l'estany d'Ivars d'Urgell el gener de 1891. Això ho explica Artur Bofill i Poch a la *Crónica Científica*, núm. 319, Barcelona, febrer, 1891.

Al llibre de Josep Rubió i Cabecera, *Ivars d'Urgell i l'antic estany* (1977), editat per Dilagro de Lleida, trobarem moltes dades sobre el procés de dessecació, així com algunes característiques d'aquest estany. El doctor Ramon Margalef i López va fer estudis limnològics dels estanys de l'Urgell: Ivars, Prestams, Clot de la Llacuna i Clot de Conill, publicats per l'Institut d'Estudis Ilerdencs de la Diputació Provincial de Lleida a la revista *Ilerda*, titulats *Primera nota sobre la biología de las aguas estancadas del bajo Urgel*, n.º 5, de l'any 1946 i *Segunda nota sobre la biología de las aguas estancadas del bajo Urgel*, n.º 13, de l'any 1949.*

(*) Xavier AIXALÀ i MARTÍ: *Els ocells de les terres de Ponent*, E. Dilagro, 1987, Lleida, pàgs. 60 i 61.

A P È N D I X II

EL SUFIX ÈUSCAR OLA

I Amb el significat de *cabana, corral, pleta* i semblants sinònims.

Acurri ola	Cabanya de conills
Alda ola	— de la pujada o de la costa
Amez ola	— entre roures (rebolls)
Ans ola	— d'en Sanç
Aransola	Corral de la Vall
Arbeola	— Cabanya de Pissarra
Artanyola	— d'un tossal d'alzines
Artola	— d'ovelles
Arriola	— de pedra, pedrera
Aunzaola	— de cabres
Azuola	— entre ortigues
Barriola	— del corral, corral de la cabanya
Berascola	— amb bresca de mel
Bernaola	— de l'enclotada
Bildosola	— (estable) de corders
Erretola	— cremat
Errezola	— cremat
Egurola egurrola	— de la baldana (falda de la muntanya)
Elola	Cabanya, barraca, xabola
Elxola	— entre esbarzers
Enecoola	— d'Inyigo
Estarriola	— cercada de pedra
Fagola	— entre faigs
Gordezola	— amagada
Gorostiola	— entre grèvol (boix)
Irazola	— entre falgueres
Isasola	— entre ginesta
Ixuaola	— feréstega (de por)
Korostola	— entre joncs (jonquera)
Lastaola	— de palla, pallissa
Laudiola	— del camp
Leizaola	— de la cova
Lejarrola	— a l'arenal
Lizaola	— entre freixes
Lupeola	— de llops (caverna)

Mendiola	Cabanya a la muntanya
Mola	Munt, pila, tossal
Ola	— pleta, corral, etc.
Olarrola	— de la selva
Orizaola	— entre aiguamolls
Orriola	— entre fullaraca
Orola	— de tots, comunal
Otaola	— entre argelagues
Oyarrola	— de la selva
Pierola	— de Pere
Pagola	— de faigs
Retola	— del rei
Sagastola	Patrimoni del pomeral
Sarasola	Cabanya entre salzes
Sasiola	— entre esbarzers
SarricoLea	— entre l'espessor
Urdiñola	— blava
Urrejola	— o mirador d'avellaneres
Urriola	— entre avellaners
Urrizola	— entre avellaners
Urrozola	— entre boixos, boixera
Usaola	— del colomer
Zarazol	— entre salzes
Zurriola	— rovellada, rònega.

II Amb el significat de *ferreria, fàbrica, obrador o semblants.*

Agorrola	Ferreria al secà
Ainziola	— en el llac petit, a l'estany
Anurriola	— en un serrat pedregós
Anzuola	— sense aigua
Badiola	— entre faigs
Bidaola	— del camí
Borniola	Fàbrica de ferro, obrador del ferrer
Errekaola	Rierol de la ferreteria
Erret <i>ola za</i>	Ferreria del rei
Garramiola	— de flama prima
Ibarrola	— a la ribera
Iraola	— de la falguera

Lastola	Ferreria de la riera
Loyola	Fàbrica de fang, taller de terrissaires
Manterola	Fàbrica de flassades, de draps, de tela
Musakola	Ferreria rovellada
OLA	Ferreria, fàbrica, obrador
Odriozola	Planta, fonament de la ferreria
Olaizola	Ferreria entre el roquerar
Plazaola	Molts cops a la ferreria, repicar sobre ferro
Rekaola	Rierol de la ferreria
Reolaza	Ferreria del rei
Segurola	— en un xafeguer de fang
Ugarrola	— del molí
Urriol	— de la ciutat, vila, poble
Urbiola	Canal d'aigua de la ferreria
Uiziola	Ferreria al cap del torrent
Urkiola	— del beç
Urrejola	— de l'avellanerar
Urrijola	— de l'avellanerar
Urruzola	— de l'avellanerar
Zamakola	— del congost
Zapiola	— entre avets
Zuazola	— dels oms

III Amb altres significats diversos

Astola	Sustentacle de ferro (enclusa?)
Balzola	Barca de troncs o de taulons
Bidaola	Camí de la ferreria
Kayola	Gàbia
Elola	Barraca, refugi
Esnaola	Lloc d'administració de la llet
Irola	Comuna, femer, lloc extramurs
Mandiola	Graner
Mola	Munt, turonet, pila
Ormola	Moltes muntanyes, serrat, amuntegades
Oriol	Civada groga
Oriola	La civada groga
Tkokola	Eixut, encongít

A P È N D I X III

OLA COGNOMS BASCOS - EUSKO-ABIZENAK

Ola = Ferrería, fábrica, cabaña	Olarizu = Mirador de la cabaña
Olabarena = Dentro de la ferrería	Olarte = Entre ferrerías
Olabarri, Olaberria = La ferrería nueva	Olartekoetxea = La casa entre ferrerías
Olabarriaga = Lugar de ferrería nueva	Olarzabal = Entre ferrerías anchas
Olabaso = Ferrería del bosque	Olarra = Ferrería de piedra
Olabe = Ferrería en la parte baja	Olarraín = Sobre la cabaña de piedra
Olabega = Olabiaga = Lugar bajo la ferrería	Olarre = Ferrería quemada
Olabera = Bajo la cabaña	Olarreaga, Olarriaga = Lugar de la cabaña de piedra
Olaberria (V. Olabarri).	Olarrieta = Muchas cabañas de piedra
Olaberritxo = La pequeña cabaña nueva	Olasagarre = Cabaña entre manzanos
Olabezar = Bajo la cabaña vieja	Olasagasti = Cabaña del manzanal
Olabiaga (V. Olabeaga)	Olascoaga = Lugar de las ferrerías
Olabide = Camino de la ferrería	Olaso = Mirador de la ferrería
Olacorta (V. Olagorta)	Olasolo, Olasoro = Ferrería en el prado
Olacueta = Sitio de muchas ferrerías	Olasoro (V. Olasolo)
Olaechea = Casa de la ferrería	Olatxo = Cabaña pequeña
Olaegui = Olegui = Ferrería en la ladera	Olatz = De la cabaña
Olaeta = Oleta = Muchas ferrerías	Olaun = Ferrería grande
Olagain = Encima de la cabaña	Olauzeaga = Lugar de ferrería larga
Olagizón (V. Olaria)	Olatz = De la cabaña
Olagorta, Olacorta = Corral de la cabaña	Olaun = Ferrería grande
Olagüe = Sitio de la ferrería	Olauzeaga = Lugar de ferrería larga
Olaguibel = Parte posterior de la ferrería	Olaz = De la ferrería
Olaguren = Extremidad de la ferrería	Olaza (V. Olazta)
Olaibar = Cabaña ribereña	Olazabal = Cabaña o ferrería ancha
Olaiz = Ferrería en el peñón	Olazabarrena = Dentro de ferrerías
Olaizola = Peñón entre ferrerías	Olazagoita (V. Olazagutia)
Olajauna = El dueño, señor de la fábrica	Olazaguirre = Ferrerías en descampado
Olalde = Lado de la ferrería	Olazagutia, Olazagoita = Ferrerías en parte alta
Olaldebekoa = Lado bajo de la ferrería	Olazan = Cabaña grande
Olalkiaga = Lugar del banco de la ferrería	Olazar = Cabaña vieja
Olalzeaga = Lugar de la ferrería larga	Olazaran = Ferrería del valle
Olalla = Ferrería extensa	Olazarri = Ferrerías de piedra
Olamendieta = Ferrerías en el monte	Olaze = Cabaña pequeña
Olamusu = Punta de la ferrería	Olaziregui, de Ola-ir(a)egui = Cabaña en la ladera de helechos
Olanda = Cabaña pequeña	Olazta, Olaza = De muchas cabañas o ferrerías
Olandain = Cabaña en alto	Olaztxipi = Cabaña pequeña
Olandia = Cabaña grande	Olazuriaga = Lugar de la cabaña blanca
Olano = Ferrería en la colina	Oldarki = Vehemente, audaz, impetuoso
Olañeta = Cabañas en la colina	Oldarra = Ímpetu, valentía
Olaondo = Junto a la cabaña	Olea, Oleaga = Lugar de la ferrería
Olaortua = El prado de la cabaña	Oleagagoitia = Lugar alto de la ferrería
Olaran = Cabaña en el valle	
Olaria, Olagizon = El ferrón	
Olariaga = Lugar de ferrones	

Olegui = Cabaña en la ladera
Olejua = El mirador de la cabaña
Olerkari = Poeta, bardo
Olerki = Poesía, poema
Oleta = Muchas ferrerías
Oleza = Muchas ferrerías
Olhaerrea = La ferrería quemada
Olhagaray = Ferrería en alto o parte superior
Olharroa = La cabaña de piedra
Oliden = Del olivo
Olite, Erriberri = Pueblo nuevo
Olkoz = De riada, aglomeración

A P È N D I X IV

EXTRACTE DE TOPÒNIMS CONSERVATS ACTUALMENT AMB SUFIX: *OLA I OL*

CATALUNYA

Anglesola, Argençola, Borniola, Cerdanyola, Claveral, la Fuliola, Figuerola, Giverola, Guardiola, Linyola, Lliterola, Lloberola, la Mariola, Merola, la Mola, Muntanyola, Noguerola, Ol, Oliola, Palmerola, Peramola, Pujol, Tavèrnoles, Torrallola, Vinyols...

MALLORCA

Bunyolà, Giberola, sa Mola, Palmanyola, sa Vinyola...

PAÍS VALENCIÀ

Cerverola, Mariola, Nicola, Oriola, Penyíscola, Puçol, Riola, Talaiola...

FRANÇA

Aquitània: Lafitola, Verhola...

Occitània: Airola...

Còrsega: l'Isola, Nàpola, Peirolas...

ITÀLIA

Airola, Amandola, Arcole, Bolegnola, Brendola, Cotignola, Firenzuola, Granitola, Isola della Escala, Lenola, Mendola, Montemesola, Nonautola, Palmarola, Serriola, Scurcola, Vignola...

SUÏSSA

Airola, Ossola...

BIBLIOGRAFIA CONSULTADA

- ALCOVER, Antoni.: Diccionari català-valencià-balear.
- ALTISENT, Agustí.: *Història de Poblet*, 1974.
- AMORÓS I GONELL, Francesc.: *Història de les Penelles*, 1984.
- BACH I RIU, Antoni.: *Història d'Anglesola*, Anglesola, 1987.
- BALANÀ, Pere.: *Els noms de llocs de Catalunya*, 1989.
- BADIA I MARGARIT.: *Llengua i cultura als països catalans*, 1986.
- BERTRAN I ROIGÉ, Prim.: *Noves aportacions sobre la repoblació de Verdú*, I.E.I., 1984
- BERTRAN I ROIGÉ, Prim.: *Vilagassa VIII Centenari...*, Lleida, 1986.
- CAMPS POCH, Jaume.: *Cubells*, 1972.
- COROMINES, Joan.: *Estudis de toponímia catalana*, 1965.
- FONT I RIUS, José M.: *Cartas de población y franquicia de Cataluña*, Madrid - Barcelona, 1969.
- FORT I COGUL, Eufemià.: *El senyoriu de Santes Creus*, Barcelona, 1972.
- FORT I COGUL, Eufemià.: *El llegendari de Santes Creus*, Barcelona, 1974.
- GRAN ENCICLOPÈDIA CATALANA: Atlas universal català, Barcelona, 1981.
- GONZALVO I BOU, Gener.: *La pau i treva del comtat d'Urgell de l'any 1187* (en premsa).
- LLADONOSA I PUJOL, Josep.: *Història de Lleida*, Tàrraga, 1972.
- MENÉNDEZ Y PIDAL, Ramón.: *En torno a la lengua vasca*, Buenos Aires, 1961.
- MIRET I SANS, Joaquim.: *Les cases de templers i hospitalers*, 1961.
- Diccionario «IKAS».: *Euskera/castellano - castellano/euskera*, 1972.
- MOLL, Francesc de B.: *Els llinatges catalans*, Palma de Mallorca, 1959.
- MOREU REI, E.: *Els noms de lloc*, Barcelona, 1965.
- NAVARRETA IRAOLA, N.: Diccionario etimológico de apellidos vascos, 3a. Edición, Pamplona, 1971.
- PIQUER I JOVER, Josep Joan.: *El senyoriu de Verdú*, Tarragona, 1968.
- RIPOLL PERELLÓ, E.: *Olèrdola*, Barcelona, 1977.
- SANAHUJA, Fra. Pere: *Història de Balaguer*, Barcelona, 1965.
- SARRET I PONS, Lluís.: *Privilegis de Tàrraga*, Tàrraga, 1930.
- TORRES I GROS, Jaume.: *Guillem d'Anglesola, baró de Bellpuig*, Bellpuig, 1987.